

РЕКОНСТРУКЦІЯ ЗМІСТУ КОНЦЕПТУ ЧОЛОВІК У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ В АСПЕКТІ УНІВЕРСОЛОГІЧНОЇ ЛІНГВОСЕМІОТИКИ

Антропоцентризм наукової парадигми ХХІ сторіччя поєднується з увагою до вербалізованих концептів, реконструкція змісту яких є одним з основних об'єктів сучасної когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології. Актуальними стають перш за все основні, «базові», концепти, що найтісніше пов'язані з культурою народу і відбивають специфіку його колективної свідомості. У зв'язку з цим концепт ЧОЛОВІК знаходиться у фокусі уваги сучасних лінгвістичних студій [1, 2, 3, 4].

У соціокультурологічних студіях концепт розглядається з позицій того, як культура входить у ментальний світ людини. А, з іншого боку, концепт – це те, завдяки чому людина – пересічна людина, не «творець культурних цінностей» – сам входить у культуру, а в деяких випадках сам впливає на неї» [6]. Концепт трактується скоріше як психологічний термін, оскільки його вміст не пов'язаний безпосередньо з мовною або культурною сферами: «він є динамічною ментальною одиницею, елементом свідомості, фрагментом семіосфери, що може втілюватися в поняттях, образах, поведінкових стереотипах, цінностях, ідеях тощо» [3]. Для розуміння внутрішнього вмісту соціально-психологічних процесів, що відбуваються в суспільстві, і типових поведінкових моделей, значимими виявляються концепти свідомості, пов'язані з переживанням людиною своєї психо-фізіологічної, етноспецифічної, професійно-статусної приналежності. Соціокультурний світ (іпостась картини світу), який інтеріорізується в процесі розвитку, є складною багатоланковою системою, одна з найважливіших позицій якої зайнята гендерною самоідентифікацією: принципово, у всьому культурному так чи інакше можна виявити гендерний код, оскільки людство розділене на чоловіків і жінок.

«Чоловічий» і «жіночий» світ у культурі одночасно і протиставлені один одному, і обумовлюють один одного. Розглядаючи концепт ЧОЛОВІК з точки зору гендерних аспектів культури, науковці стверджують, що, «чоловічий» світ в більшості культур більш відкритий зовні, у «жіночому» світі більше прихованого, потаємного, табуйованого для зовнішнього спостерігача. Саме тому концепт чоловічого у культурі є більш визначений, чітко оформлений, змістовно і легше засвоюється представниками обох полів. Концепти жіночого багато в чому виявляються такими, що виводяться з чоловічих за принципом протилежності, що підтверджує наявність двох просторів – чоловічого та жіночого.

Отже, зміст концепту ЧОЛОВІК розуміється проекцією стереотипних уявлень про чоловіка як носія соціально усталених властивостей, що сформувалися на підставі статевих, родинних, суспільних, етичних, естетичних і інших функцій.

У сучасній гендерології проблема концепту ЧОЛОВІК розглядається у площині міжгендерного спілкування [1, 2] та протиставляється концепту ЖІНКА. Гендер як компонент комунікативної та індивідуальної свідомості вивчається у стереотипах вербальної та невербальної поведінки. Традиційно чоловік вважався нормою, тоді як жінка – відхилення від норми. Плідно досліджуються проблеми зміни гендерних ролей обох концептів. Проте відмічається помітна феміністична орієнтованість сучасних гендерних розвідок, які дають «тактичні» результати, ефективні лише для конкретних комунікативних ситуацій або маніпулятивних стратегій.

Враховуючи дані сучасних гносеологічних тенденцій, які розглядають людину вже не тільки як *homo sapiens*, а як *homo orientalis* [5], а також принцип природовідповідності, вважаємо за доцільне розглядати концепт ЧОЛОВІК з позицій універсальних моделей енерго-інформаційного обміну. Пріоритетним є дослідження зазначеної проблеми у руслі теорії міфологічно орієнтованого семіозису, що «враховує функціонування елементів міфологічного простору як базових операторів, крізь призму котрих відбувається інтерпретація людиною вхідних сигналів, розбудова картин світу, образів альтернативних світів тощо» [4]. Як відкрита система людина перебуває під впливом «чотирьох енерго-

інформаційних взаємодій, організованих у вигляді опозицій, що в міфосеміотичному аспекті визначаються як ЗЕМЛЯ :: ВОГОНЬ і ПОВІТРЯ :: ВОДА» [4]. За даною теорією, ЧОЛОВІК розглядається як носій і провідних енергії ВОГНЮ, котра, у свою чергу, є надсистемно детермінованим джерелом програми буття і розвитку відкритих систем (людини в тому числі). ЧОЛОВІК, відповідно до вікових і соціальних властивостей, її сприймає, адаптує і транслює цю програму на сім'ю, рід, етнос, націю, формуючи стратегії і тактики їхнього поступу. Проте, вдала реалізація цієї програми неможлива без енергії ЗЕМЛІ, яка ототожнюється з жінкою, функцією якої є забезпечення матеріальних ресурсів, необхідних для реалізації внесеної чоловіком програми. Отже, з цієї позиції, на протипагу традиційним гендерним студіям, чоловік не протиставляється жінці, а розглядається у діалектичній взаємодії.

У давньогерманських мовах концепт "чоловік", як правило, відображається у формі лексеми *tan*, що включає у своє значення не тільки поняття людського, але й суто чоловічі якості: д.а. *tan*, *tan* "людина, особа (чоловічої, жіночої статі) хоробрий чоловік, герой, слуга, васал", < прото-герм. *tanwaz (д. сакс, швед, дат, днн. *tan*, герм. *Man*, д. ісл. *Maðr*, гот. *man* "tan") – власне ім'я божества, відомого як "творець законів". Відповідно, маємо змогу вести мову про уявлення германців стосовно природи ЧОЛОВІКА (ЛЮДИНИ) як фрактальної міні-копії божества (елемента над системи, відтвореного "за образом та подібністю"), а також про основну його функцію як творця (інтерпретатора. упорядника) світу / світів та їхніх образів.

Зокрема, давньогерманські тексти містять приклади впливу енергії вогню та його властивостей як надпрограми на чоловіка, що особливо видно у міфі про творення людини: *önd gaf Óðinn, óð gaf Hæmir, lá gaf Lóðurr ok litu góða* (Одін дав дихання, Хенір дав душу та розум, а Локі дав тепло, за подобою богів) [8]. Отже, сама реалізація життєвої програми чоловіка неможлива без енергії вогню.

Перспектива нашого дослідження вбачається в аналізі лінгвосеміотичних особливостей вербального втілення концепту ЧОЛОВІК у давніх германських мовах.

Література:

1. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: Когнітивно-гендерні аспекти / О. Л. Бессонова. – Донецьк: ДонНУ, 2002 – 362 с.
2. Введение в гендерные исследования// Под. ред. И. В. Костиковой – М.: Изд-во Московского гос. ун-та, 2000 – 224с.
3. Карасик В. В. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. В. Карасик, Г. Г. Слышкин / Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 75-80.
4. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури / О. С. Колесник. – Чернігів : РВВ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2011. – 312 с.
5. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) / С. І. Потапенко. – К.: КНЛУ, 2004. – 360 с.
6. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М.: Академический Проект, 2001. – 990 с.
7. Voluspa 18 [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.heimskringla.no/wiki/V%C3%B6lusp%C3%A1>